

63. РНБ ОР, ф. 585, оп. 1, д. 3487, л. 3-4.
 64. Архив Российской Академии наук, ф. 518, оп. 3, д. 1909, л. 1-1 об.
 65. РНБ ОР, ф. 585, оп. 1, д. 3487, л. 7.
 66. Платонов С.Ф. [Об археологических исследованиях Н.И. Репникова в Крыму: Предисловие к статье В.И. Равдоникаса] // Вестник знания. – Ленинград, 1929. – № 7. – С. 290.
 67. Государственная Третьяковская галерея, отдел рукописей, ф. 68, оп. 1, д. 322, л. 1, д. 323, л. 1–2; д. 324, л. 1-3.
 68. См. подробнее: «Не закрываю глаз на сложность, трудность и ответственность предстоящей работы в области охраны и изучения памятников Крыма...»: Письма Н.И. Репникова к И.Э. Грабарю / Подг., предисл., комм. Е.А. Теркель // Историческое наследие Крыма. – Симферополь, 2006. – № 14. – С. 212-223.
 69. ИИМК РАН НА, РО, ф. 2, оп. 1 (1929 г.), д. 40, л. 58-58 об.
 70. См.: Непомнящий А.А. История и этнография народов Крыма: Библиография и архивы (конец XVIII – начало XX века). – Симферополь: Доля, 2001. – С. 118, 666.
 71. Платонов С., Крачковский И., Ольденбург С. Записка об ученых трудах проф. Ф.А. Брауна // Известия Академии наук СССР. 6 сер. – Ленинград, 1927. – № 18. – С. 1517-1520.
 72. ПФАРАН, ф. 2, оп. 1 (1929 г.), д. 28, л. 66.
 73. Там же, ф. 2, оп. 1 (1929 г.), д. 251, л. 15 об.
 74. См. подробнее: Брачев В.С. Указ. соч. – С. 307.
 75. РНБ ОР, ф. 585, оп. 1, д. 3487, л. 13-14.
 76. Там же, л. 17.
 77. Там же, л. 18.
 78. Там же, л. 21 об. См. также: Непомнящий А.А. Страницы истории крымского краеведения в 30-е гг. XX века // Боспорские исследования = Bosporos Studies / Крымское отделение Ин-та востоковедения им. А. Е. Крымского НАН Украины. – Симферополь, 2005. – Вып. 10. – С. 361-383.
 79. РНБ ОР, ф. 585, оп. 1, д. 3487, л. 25.
 80. ПФАРАН, ф. 729, оп. 2, д. 80, л. 7–8. См. также: Непомнящий А.А. 3 історії кримського краєзнавства в 30-ті роки ХХ століття: За неопублікованим листуванням А.І. Маркевича // Краєзнавство. – Київ, 2005. – № 1/4. – С. 160-171.
 81. АРАН, ф. 518, оп. 3, д. 1040, л. 8–9.

Непомнящий А.А. Невідомі сторінки біографії Миколи Ернста: нові документи архівів Києва, Москви і Санкт-Петербурга

До наукового обігу вводиться невідоме раніше листування відомого кримознавця, археолога Миколи Ернста до його брата – визначного діяча українського музеєзнавства, організатора пам'яткоохоронної справи Федора Ернста. Корпус указанного епістолярію був виявлений і атрибутований професором А.А. Непомнящим, і є цікавим джерелом у вивченні розвитку науки на території Кримського півострову в 20-х роках ХХ ст., зокрема історії Таврійського університету й біографії діячів науки в Криму вказаного часу.

Nepomnyashchy A.A. Nikolai Ernst's unknown pages of biography: new documents from archives of Kiev, Moscow and Saint-Petersburg

The earlier unknown collection of letters written by the archeologist and the prominent expert on the Crimean studies Nikolai Ernst to his brother Fedor Ernst, who was a person of note in the Ukrainian museology and also the organizer of the archeological sites' protective campaign, came into use of scientists. This collection was brought to light by professor A.A. Nepomnyashchy. The letters are considered to be an interesting source giving an outlook on the development of the peninsular sciences in the 20th of the 20th century, also recollecting the history of the Taurida University and some biographies of people who made considerable contributions to the sciences.

СІМЕЙНИЙ АРХІВ ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ГЛУХОВА ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХ ст.

В статті подається оцінка деяких документів початку ХХ ст. з сімейного архіву автора

У умовах знищення архіву Глухова на початку 1941 р. відступаючими частинами Червоної Армії, сімейні архіви, хоча і до кінця не систематизовані, мають важливе значення для вивчення історії міста.

Архів сім'ї автора статті, що відкладався упродовж ХІХ-ХХ ст. унаслідок довгої родової осілості та спадкового відношення до педагогічної праці, охоплює матеріали сімей Гришанових, Ящиків, Погіб, Кваснікових, Матвієвських, Котлярових, Шугурових та ін. Революція з громадянською війною, комуністичні репресії, Друга світова війна, побутові негаразди безумовно вплинули на кількість та якість збереженої колекції.

Серед архівного матеріалу існує кілька документів, які розповідають про історію Глухова першої чверті ХХ ст. Так зі «Сведения об успехах и поведении воспитанника III класса Коллегии Павла Галагана Зайки Николая» дізнаємося, що глухівчани гідно представляли своє місто в когорті її випускників. М.К. Заїка (1882-1934 рр.) закінчив Коллегію у 1902 р. [1, 321]. Академік Агатангел Кримський говорив, що в ті часи саме цей навчальний заклад був єдиним «розсадником українства».

В архіві представлений товарний чек «Української книгарні» редакції журналу «Україна» 1907 р. за календар «Веселка», календар Просвіти (на 25 примірників). Це пам'ять про революційні події 1905-1907 рр. в Глухові, що перегукується зі спогадами О.О.Гільдуніної-Шапоріної: «Первыми забастовали воспитанники института, затем мужская гимназия и другие школы, и, наконец, наша гимназия вступила в ряды революционного движения... Один из студентов, мой земляк, Николай Константинович Заика, в коротком выступлении рассказал нам, всему классу о том, что несправедливость царит всюду и мы, учащиеся, тоже поставлены в такие рамки, с которыми мириться нельзя...» [3, 147]. Цікаво, що за адресою, вказаною на товарному чеку (Київ, Безаковська улица б.8-й), працював у той час і Симон Петлюра.

1903 роком позначений і перший відомий художній твір тоді ще учня Глухівської чоловічої гімназії Георгія Нарбута – портрет Мартина Лютера [4, 132-134]. Ідентифікація цього твору дозволила виправити помилку в хрестоматійному дослідженні Ф.Л. Ернста [5, 17].

Революція залишила по собі розписки про реквізиції, реєстраційні папери, шкільні відомості на оплату в пайках. Цікавим є «Приказ № 30 Президиума Глуховского Исполкома по Отделу

Управления от 29 мая 1920 года» про методи «стабілізації» ринкових цін.

Проаналізувавши «парадоксальність» кутового штампу на одному з радянських документів 1920 р. «РСФСР Глуховський Уездний Военно-Революционный Комитет. Отдел Управления. Отдел регистрационный. 16 января 1920 г.» з печаткою «начальника Глуховской городской и уездной милиции» [6, 158], слід зазначити, що слідом за Стародубщиною, яку «відрізав» від України радянський уряд В.Леніна, цілком можливо, подібна доля чекала б і на Глухівщину.

Свідомство про нагородження Костянтина Федоровича Заїки орденом св. кн. Володимира V ступеня від 11 січня 1910 р. повертає до спогадів про 1918 рік, коли Глухів було захоплено загonom Циганка, і в умовах розгорнутого терору удова Костянтина Федоровича, Любов Євдокимівна (уроджена Матвієвська), була змушена знищити всі сімейні нагороди чоловіка, батька (священника храму Різдва Пресвятої Богородиці на Веригах Євдокима Матвієвського), сина Олександра (штабс-капітана), який загинув на австрійському фронті в серпні 1914 р. Архів Олександра Костянтиновича Заїки передано автором статті до фондів Глухівського краєзнавчого музею.

Окреме місце в історії цього періоду займає архів відомого історика Віктора Олександровича Романовського, що потрапив до автора у 2001 р. [7, 40]. Це 140 поштових листівок, повідомлень про грошові перекази від батька О.І. Романовського, листи від М. Зерова, П. Горещького, М. Заїки, Ернстів, друзів-студентів по Київському університету св. Володимира тощо. Тут можна прочитати своєрідні висловлювання М. Зерова про викладання історії (листівка від 31.08.1911 р.): «Кролевець. Разом з тим шлю Вам простою бандероллю курс Євнухології або ж історії євнухів. Міо саго! Я написав Ернстові, але відповіді не сподіваюсь, бо 1, написав по-українському, а 2, назвав його царем не вартої лицаря Цезаріні. Тому благаю Вас – коли піде історія мавп або історія слухів (або те і друге), зараз же дайте знати мені! Читати другу частину лекцій мені вельми не хочеться – проте пересилю себе – і засяду (розуміється як Ви не забудете прислати). Недурно ж ці росіяне, ...от Візантії свет принявше. Сором нам не знати історії культурної нашої мамаші...».

На окремому маленькому аркуші паперу М.Зеров виклав у 12 пунктах програму вивчення української мови і літератури:... 1) Художній бік творчості Т.Шевченка. 2) Історична правда «Гайдамаків». 3) Модернізм в українській літературі. 4) Життєва правда творів М.Гоголя з українського побуту. 5) Девіз Мирона Антоновича (Щаблі життя) «Бути чесним з собою». 6) Двійне число в українській мові. 7) Українські переклади з старих класиків. 8) Українські переклади «Слова

Один з документів сімейного архіву Заїк

о полку Ігоревім». 9) Стара польсько-українська школа. 10) Мова «Енеїди» Котляревського. 11) Українізми в «Слові о полку Ігоря». 12) Белінський і українське письменство [8, 15].

На даний час значна частина архіву (освітнянські документи та зібрання підручників першої чверті ХХ ст.) передана до фондів історико-педагогічного музею Глухівського національного педагогічного університету ім. О.Довженка. Частина матеріалів ще чекають свого дослідження.

Посилання

1. Стольницька М. Колегія Павла Галагана і національно-культурному житті України (1871-1920 р.р.). – К., 2007.
2. Заїка В.В. Нове джерело з історії Глухівського освітанства. // Історико-культурні надбання Сіверщини у контексті історії України. – Глухів, 2006.
3. Заїка В.В. Спогади про Глухів у листах О.О.Гільдуніної (Шапоріної) // Сіверщина в контексті історії України. – Суми, 2007.
4. Заїка В.В. Перші художні роботи Георгія Нарбута // Збереження історико-культурних надбань Сіверщини. – Глухів, 2005.
5. Ернст Ф.Л. Георгій Нарбут. Посмертна виставка творів. – К., 1926.
6. Заїка В.В. Адміністративно-територіальні зміни на Сіверщині в перші роки радянської влади (реальні та можливі) // Путивльський краєзнавчий збірник. Вип. 5. – Суми, 2009.
7. Заїка В.В. Студентське листування Миколи Зерова // Кролевеччина, білі плями історії. – Кролевець, 2002.
8. Заїка В. Оточення Віктора Романовського в юнацькі роки // Декабристи в Україні: дослідження й матеріали. – К., 2007.

Заїка В.В. Семейный архив как источник истории Глухова первой четверти ХХ в.

В статтє подається оцєнка некоторых документов начала ХХ в. из семейного архива автора.

Заїка В.В. Family archive as source of Hlukhiv's history of the early ХХ-th century

In the article the author describes some documents from his family archive and gives their evaluation.